

# ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

**Останіна А. С.**

студентка 5 курсу бакалавр  
спеціальність 053 «Психологія» ФПСР

*Керівник: Смокова Л. С.*

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної  
психології; ФПСР

**Актуальність дослідження.** Роль сім'ї у суспільстві за своєю силою впливу переважає інші соціальні інститути, тому що в сім'ї формується та розвивається особистість людини. Сам в цьому інституті людина отримує знання які необхідні для подальшої інтеграції у суспільство. Сім'я виступає як виховний центр, зв'язок з яким особа підтримує все своє життя. Саме в сім'ї формуються індивідуальні риси характеру, норми поведінки, моральні якості. Відбувається стимулювання не лише формування особистості та її розвиток, але й самоствердження її у суспільстві, тобто стимулюється творча і соціальна активність, розвивається індивідуальність.[1]

Особистість народжується і проходить період становлення в сім'ї. І все, що вона винесе з батьківського дому, буде супроводжувати її на всіх життєвих шляхах, саме тому наші пращури великої уваги надавали вихованню молодого покоління і не просто вихованню, а гуманному вихованню, основаному на власному прикладі, любові, повазі до людей і традицій.

Проблему сімейного виховання та його впливу на дитину вивчали вчені багатьох галузей педагогіки, психології, соціальної роботи. Сім'ю як первинний чинник соціалізації і виховання вивчали такі вчені, як: І. Я. Франко, С. Ф. Русова, Г.Г.Ващенко, О.Т.Лубенець, Б.Д.Грінченко, М. М. Стельмахович, В.О. Сухомлинський, Л. С. Виготський, Б. М. Ананьєв,

З. Фрейд, Т. І. Алексєєнко та багато інших вітчизняних і зарубіжних учених. [2]

**Мета дослідження** – теоретично проаналізувати, обґрунтувати та експериментально перевірити вплив методів і форм сімейного виховання на розвиток особистості дитини.

Визначена тема і мета курсового дослідження зумовили необхідність вирішення таких **завдань**:

- зробити теоретичний аналіз сучасної філософської, педагогічної, психологічної, та соціально–педагогічної, літератури з досліджуваної проблеми;

- виявити особливості сімейного виховання;

- визначити основні функції сім'ї та типи сімейного виховання;

- підготувати методичні рекомендації для вчителів і батьків, щодо сімейного виховання особистості;

У процесі роботи використовувалися наступні **методи наукових досліджень**:

- *теоретичні*: історико-теоретичний аналіз педагогічної, психологічної, соціально-педагогічної літератури, що дало можливість систематизувати теоретичні дані

- *емпіричні*: психолого-педагогічне спостереження, інтерв'ю, анкетування, тестування, узагальнення педагогічного досвіду, узагальнення даних дали змогу дослідити реальний стан досліджуваної проблеми.

**Практична цінність роботи** полягає в розробці методичних рекомендацій для вчителів, батьків щодо сімейного виховання дітей.

Особливості сімейного виховання в подальшому вплинуть не лише на соціалізацію особистості, а й на її подальший життєвий сценарій, у створенні власної сім'ї та вихованні дітей.

Щоб виконати основну задачу виховання, забезпечити всебічний гармонійний розвиток особистості, важливо, щоб усі соціальні інститути, які займаються проблемами

виховання, по – перше глибоко усвідомлювали головне завдання виховання, по – друге, між представниками названих соціальних інститутів має бути узгодженість дій, щодо змісту, мети, методів, виховання. Тобто має бути узгодженість у ставленні батьків, інших членів родин до дитини; між вихователями дошкільних навчальних закладів і родиною; між учителями – вихователями загальноосвітніх навчально–виховних закладів і родиною конкретної дитини [4].

З метою дослідження впливу стилю батьківського виховання на розвиток самооцінки дитини було проведено емпіричне дослідження. В дослідженні взяли участь 25 молодших школярів 3–А класу ЗОШ I–III ступенів №14 м. Одеса (з них дівчатка – 14 осіб, хлопчики – 11 осіб) та їх батьки.

З випробуваними були проведені психодіагностичні методики: методика «Який Я?» Г. Осипової, опитувальник батьківського ставлення А. Варга, В. Століна і проєктивна методика «Малюнок сім'ї». Перша і третя методики була проведена з дітьми молодшого шкільного віку. Друга методика проводилася з їх матерями. Дослідження повинно було виявити, як стиль батьківського виховання впливає на самооцінку молодших школярів.

За результатами першої методики «Який Я» Г. Н. Осипової дуже високу самооцінку має 8% опитуваних; 20% опитуваних мають високу самооцінку; середню самооцінку 44% опитуваних, низьку самооцінку мають 28% опитуваних.

Третина опитуваних дітей молодшого шкільного віку мають високу та завищену самооцінку (28%). Це є нормальним явищем для цього віку і свідчить про гармонійний розвиток особистості дитини молодшого шкільного віку. Із них занадто високу самооцінку та самоповагу має тільки двоє дітей молодшого шкільного віку (хлопчик і дівчинка). Це свідчить про їх нереалістичне самосприйняття та нездатність оцінювати себе критично.

Саме занадто висока самооцінка є небажаним явищем та повинна підлягати корекції.

Узагальнюючи результати дослідження за тестом «Кінестетичний малюнок сім'ї», можна стверджувати, що найчастіше психологічні труднощі дитини молодшого шкільного віку виходять з сім'ї, вони обумовлені нервово-психічним станом батьків та їх ставленням до дітей молодшого шкільного віку і життя взагалі.

Як з'ясувалося, дуже поширеною особливістю малюнків є зображення неповного складу сім'ї. При цьому найчастіше дитина не малює саме узалеженого члена родини. Часто діти молодшого шкільного віку не зображували себе або, навпаки, малювали лише себе. Такі малюнки свідчать про емоційне відчуження, конфліктність у родині. Якщо дитина молодшого шкільного віку не малює узалеженого члена сім'ї, то це означає, що вона звинувачує у сімейних проблемах саме його, виражає агресію до нього. Дитина, яка відмовляється або «забуває» намалювати себе, дуже ймовірно, почувається винною у несприятливій сімейній ситуації. Дитина, яка малює лише себе, схильна до засвоєння стратегії «загубленої дитини».

Наявні малюнки, де дитина молодшого шкільного віку «забула» зобразити батьків або інших членів сім'ї. Наймовірніше, саме «забуті» персонажі є джерелом переживань. Малюнків з конфліктною, «проблемною» родинною атмосферою більше, аніж з радісною, гармонійною.

Отримані результати малюнкових тестів свідчать про почуття відчуженості, що переживається дитиною молодшого шкільного віку, неповноцінність порушених сімейних відносин, емоційну залежність, відчуття невпевненості, потреби в захисті і турботі. Інші малюнки говорять про відчуття втрати свого Я і болісне переживання відсутності позитивних відносин з близькими. Це діти, що зображають себе (або інших членів сім'ї) у вигляді машин

(10%). Лише 10% дітей молодшого шкільного віку «заявили» про необхідність визнання своєї значущості (детальніше зображення самого себе). 35% дітей молодшого шкільного віку використовували один і той же колір для зображення себе і своїх близьких (показник злитої зі всіма членами сім'ї).

З отриманих результатів за методикою «Опитувальник батьківського ставлення» А. Варга, В. Століна можна побачити, у 20% матерів високий результат по шкалі «Прийняття». 80% матерів продемонстрували середній результат. Тобто батькам подобається дитина такою, якою вона є. Батьки поважають індивідуальність дитини, симпатизують їй, схвалюють її інтереси й плани. За даними методики, жодна мати не схильна сприймати дитину поганою, непристосованою, невдахою, не відчуває до дитини молодшого шкільного віку злість, досаду, роздратування, образу, недовіру або зневагу.

80% випробуваних мають високі й середні показники по шкалі «Контроль». Це говорить про те, що практично всі батьки бачать дитину молодшою у порівнянні з реальним віком, приписують дітям шкільного віку особисту й соціальну неспроможність. Інтереси, захоплення, думки й почуття дитини молодшого шкільного віку не сприймаються всерйоз. Дитина видається батькам не пристосованою, відкритою для поганих впливів. Можливо, тому 40% з цих матерів воліють надмірно жорстко контролювати своїх дітей молодшого шкільного віку.

Тільки 12% матерів властиве відношення до своєї дитини молодшого шкільного віку як до невдахи й надмірна концентрація на неспроможності дитини. Ці матері мають високий результат по шкалі «Відношення до невдач».

Тобто, виходячи з результатів методики, тільки чверть опитаних матерів дотримуються гармонійного стилю виховання. Більшість матерів мають недоліки у стилі виховання. Дехто занадто ототожнює себе з дитиною, занадто контролюють дітей, несприятливо відносяться до їх

невдач. Порівнюючи обидві методики, можна зазначити, що неправильний стиль батьківського виховання впливає на самооцінку дітей молодшого шкільного віку. Так, матері опитуваних, котрі мають низьку самооцінку, занадто їх опікують, контролюють або не відчують єдності з дитиною молодшого шкільного віку, дехто привертає багато уваги до його невдач.

Матері дітей молодшого шкільного віку, котрі мають дуже високу самооцінку, недостатньо контролюють дитину, не звертають уваги на її невдачі, зосереджуючись тільки на досягненнях, тобто виховують її як «кумира родини», що відобразилось на самооцінці опитуваних.

Вивчення стилів сімейного виховання та їх впливу на самооцінку дитини молодшого шкільного віку у процесі емпіричного дослідження на основі використання методики діагностики самооцінки дітей та опитувальника батьківського ставлення дало можливість виявити особливості сімейного виховання школярів, а також вплив стилів сімейного виховання на самооцінку дитини, розвиток її характерологічних і особистісних якостей.

**Висновки.** Проблема впливу сімейного виховання на формування особистості широко розглядається у педагогічній та психологічній літературі.

На процес формування особистості дитини визначальний вплив має стиль сімейного виховання. Стиль виховання – спосіб, метод виховання, типова для батьків система принципів і норм, індивідуальних особливостей впливу на дітей.

Вивчення самооцінки дитини молодшого шкільного віку як результату сімейного виховання показує, що вона визначається виховним стилем, якого дотримуються батьки (авторитарний, ліберальний, демократичний, нестійкий). [3] На підставі результатів дослідження зроблено висновок про необхідність проведення корекційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку, їх батьками, а також педагогами.

## Література

1. Алексєенко Т. Готовність батьків до виховання дитини / Початкова школа. 2001. № 6. С.58–60.
2. Бондарчук О. І. Сім'я як осередок соціалізації дитини. Київ : АЛД, 2008.
3. Ерніязова В. Стиль сімейного виховання і самооцінка дитини / Педагогіка і психологія професійної освіти. 2009. №3. С. 224–228.
4. Пеньковська Н. Сім'я формує самооцінку дитини / Дошкільне виховання. 2002. № 6. С.16–19.

## КОПІНГ–СТРАТЕГІЇ ЯК МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

**Оцерклевич І. О.**

студентка 3(5) курсу бакалавр  
спеціальність 053 «Психологія» ФПСР

*Керівник: Суслєва В. О.*

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної  
психології; ФПСР

**Актуальність дослідження.** В результаті військової інтервенції Російської Федерації в Україну нестабільність економічних, політичних і соціальних умов породжує труднощі щодо орієнтування людини в навколишньому світі, а також щодо прогнозування свого майбутнього в ситуації тотальної невизначеності. Складні життєві ситуації, з якими стикається людина не вдається вирішити швидко та в звичайний спосіб. Перед психологічною наукою з особливою гостротою постають завдання пошуку шляхів подолання особистістю життєвих криз. У зв'язку із цим особливої актуальності набувають проблеми, пов'язані з функціонуванням, адаптацією і виробленням особистістю ефективних стратегій подолання стресових ситуацій.

Важливий внесок у становлення та розвиток копінг-стратегій зробили такі вчені як: Дж. Амірхан, С. Гобфолл,